

הרברט גרובלד: נשברו לא רק הזכויות, אלא נשברו, זה באותו היום שבילילה, אתם אולי, אתם יודעים?

מראיין: יודעים.

הרברט גרובלד: נשברו אצל כולנו כל הדברים שיכולנו להאמין. אנחנו דור של הומניזם, אנחנו קיבלנו חינוך, אני גמרתי את לימודי עוד בתקופה לפני היטלר. והילדים שהצטרפנו, אנחנו אמרנו ילדים, הם היו צעירים, אבל הם קיבלו את המכה הקשה כבר שכל מה שהם שמעו אצל הוריהם על טוב ומה לעשות ואיך להתנהג, כבר לא היה קיים. אמנם עוד לא השמדה, זה אנחנו, אני מוכרח פה להוסיף את העניין. תאמינו לי, ואני עד היום עוד לא יכול להאמין בי שהיה ככה, בדרך לאושוויץ ידענו על השם, לא ידענו ב-43' שאושוויץ אומר השמדה. לנו לא היה מושג, וזה מתקשר עכשיו עם ההתחלה. לנו לא היה מושג מי יעבוד עבודה, כוח עבודה זה ניצול החיים. וכך היה, כשזרקו אותנו מהקרונות אני קלטתי משפט אחד של ה-S.S., או אה, זה כוח עבודה. זה היה בשבילנו הסיסמה, כוח ועבודה הולכים יחד. אחרי ליל הבדולח, היה הכרח לתנועה החלוצית לאסוף ילדים צעירים ולהביא אותם להכשרות. בטח ידוע לכם שהסרטיפיקטים לא זרמו חופשי. האנגלים, שאנחנו היום עומדים בקשר, דווקא שלטונות אנגליה היום מעודדים את ישראל, רוצים לשכוח, אולי בצדק, מה הם לא עשו בתקופה שאפשר היה לעזור בידיים יותר פתוחות ובכלל פתוחות. אלא היה חלוץ, הצליח בעלייה מיוחדת, אנחנו קראנו אז באותיות F.H. אחד עד שבע היו הכשרה מיוחדת, הכשרה בגרמניה, והטרנספורטים האלו לא היו טרנספורטים למחנות, אלא אלו טרנספורטים קשים בתנאים קשים מאוד ארצה. האחרון שהגיע ארצה, זה בטח לכם זכור, זה שייך להיסטוריה שלנו כבר, הפאטריה שהגיעה ב-1940 שהצליחו לפוצץ אנשים שלנו, חברים שלנו בהכשרה הגרמנית. ידיד, אחד הטובים שלי, הניח את הפצצה והיו הרבה קורבנות, וזה מוכיח רק באיזה דרך, אבל יותר חשוב באיזה רצון רצו להגיע. והרצון האיתן הזה היה גם כן אחד הדברים שאנחנו, המדריכים, הצטרכנו להכניס לחברינו. לנו היה ברור שאנחנו רק בצוותא, רק יחד, רק במסגרת הכשרתית אפשר עד כמה להישאר במצב מיוחד עוד בגרמניה. למה מיוחד אני אסביר תכף, ואז רק יחד למצוא את הדרך. כשהכנסנו ל-39', 38'-39', את הצעירים, עוד לא ידענו שכבר אחרי חצי שנה השער סגור, ואין לנו לצאת אלא רק בעלייה ב' של הפאטריה, לא ידענו. אתם גם מבינים שבכל טרנספורט שעלה ארצה אנחנו בחרנו, המרכז החלוץ בחר באנשים הטובים ביותר. איך עושים דבר כזה? הטובים הטובים תמיד נשאר. ואז הגיעו למצב שראו שחסרים לנו אנשי סגל ההדרכה. לא רק שהם ציוניים, לא רק שהם חלוצים כבר הרבה זמן בתנועה, אלא הם גם כן מסוגלים להדריך ולהעביר חומר. למי להגיד כמו לכם עד כמה זה לא כל כך קל, אפילו הם הולכים ברצון לכיתה ורוצים ללמוד. להעביר חומר קשה, אבל להעביר ערכים כשבסביבה הכל אמר, זה לא קיים כבר, אני חושב שלפעמים זו משימה בלתי אפשרית. ואני היום אומר, זה היה נראה לנו בלתי אפשרי, אבל הצעירים הבוגרים האלו הוכיחו בעצמם, בדרך הארוכה הזו, שקלטו כשהיו מסוגלים להקשיב. בשנת 39' היה צו של הנאצים, כמעט מוחלט, לסגור בתי ספר יהודיים כדי להוציא את המבוגרים. מה זה מבוגרים, גילאי 12-14 לעבודה. המצב המלחמתי היה אצלם כל יד, כל רגל שיכולה לעזור, זה בשבילנו קדימה לניצחון. וכך גם כן עלה הצו על קבוצה לא מבוטלת של מורים, אני הייתי אחד ביניהם שהתנדבו. מצד אחד היה הרצון לגייס מטעם המרכז החלוץ, מצד שני היה, כמובן בשבילנו שאנחנו עבדנו בבתי ספר לילדים, לתת את המקסימום כדי להציל אותם וכדי למצוא דרך. באיזו דרך? דרך החלוץ. תדעו, ב-39' עם פרוץ המלחמה, יצאו מעטים עוד לחוץ לארץ. אני זוכר קבוצה מסוימת שקיבלו כבר את ההיתר, יצאה מאחד המרכזים בגרמניה [משובש 00:07:44] (שפה זרה) שם לא חשוב כל כך, להולנד, ואנחנו חשבנו, טוב, הם הצליחו ומשם יהיה כבר, זה קראו על הכשרת חוץ מה שצינתי, את ה-1,200 איש בהכשרות חוץ בחוץ לארץ, ואלו כבר יגיעו לאן? אנחנו היינו בטוחים שלארץ. אני מוכרח להגיד, אחד הדברים, הרגעים הקשים ושוק, היה שאני יום אחד חזרתי מעבודתי באושוויץ לבלוק שלי, לצריף, ונפגשתי עם חלק מהחברים שחשבנו אז שהם כבר היו בשטח הבטוח בדרך ארצה. הגיוס היה מוצלח מכל הבחינות. המורים האלו היו לא רק סגל, אלא

היו חלוצים והיה להם, אפשר להגיד, זה לא כתוב ולא מדובר, אבל שבועה כזו, פה כבר לא נעזוב, פה כבר נלך יחד. זה אחד הדברים שיכול להסביר לכם איך בכלל, כל מה שאתם יודעים ומה שאתם קוראים ומה שקרה, אפשר בכלל לחשוב שקבוצת אנשים מסוגלת לעבור את הגהינום. אחד הדברים שצינתי היה הדגש בחינוך לחיים משותפים, לתת להם את ההרגשה שהכל נכון מה שאתם יודעים, הכל נכון מה שקורה בחוץ, אבל פה אנחנו נבנה לעצמנו, חוץ מהחלום להיות אי פעם בישראל, לחיות בקיבוץ, אפשר לפתח חיים משותפים. אפשר להגיד את זה, מה שצינתי גם כן בהקדמה הקצרה הזו, לחיות כמשפחה. ופה קרו דברים שאני רוצה שכל אחד יתאר לעצמו מה הוא היה עושה. כשהיינו בנקודות, במרכזים, הקיבוצים האלו, התחילה כבר והמשיכה הפעולה של הנאצים להוציא את היהודים מגרמניה. בדרך כלל לא ידוע, אבל עד להחלטה בואנזה ב-42', ההחלטה הזו לא הייתה, אלא הייתה להוריד, להוציא את האנשים מהרייך, מה שקראו אז, מגרמניה. הטרנספורטים התגלגלו ויצאו, וכמובן הגיעו לכל בית כמעט בגרמניה, לכל בית יהודי. ואז עמדה בעיה מרכזית לפנינו, לא לפנינו רק בתור מדריכים, אלא בתור כל ילד, כל צעיר שהיה בהכשרה. הורים קיבלו את הצו מחרתיים או בעוד שבוע להתייבב, לצאת למזרח. לא ידענו בדיוק מזרח, לא ידענו. זה היה דבר שאולי יותר מאוחר, אולי בשיחה בינינו, אני מוכן אז למצוא את ההסברים. כרגע אני רוצה להשאיר את זה בצד, לא ידענו. מזרח היה בשבילנו קשה, ידענו כבר שמבוגרים אולי לא יעמדו בלחצים שיפעילו עליהם. ואז עמדה ההחלטה, מה נעשה בצעירים? ופה אנחנו ראינו בפעם הראשונה מבחן בשבילנו מה להחליט פנימי, ומבחן לצעירים, מה הם יעשו? אנחנו הגענו למסקנה, ללא קשר עם המקרה שאני צינתי, ואני רוצה לגמור אותו תקף, שלחיות בעבודה, עבודה גופנית, עבודה חקלאית, במצב המלחמה זה יכול להיות גורם להצלחה. זה היה לא רק כהשערה, זה היה גם כן מבוסס. רובם לא ידעו, אבל אני הייתי יותר בתוך הסודות וידעתי. אחד מאנשי הצמרת של ה-S.S., ממונה על החקלאות ועל כוח האדם בתוכה, היה ידיד של המרכז היהודי שלנו של כל ההכשרות, שלמדו יחד בסמינר לגננות ולחקלאים. שניים היו עם דפלומה, ומצאו את עצמם באיזה מקום במקרה, והאיש הזה רמז לידידנו, תדע, זה מקום מוגן. יותר אני לא מסוגל להגיד. והוא היה באמת מוגן, האיש שלנו הזרים לנו גם כן את הידע בצורה עדינה אבל מוחלטת. ורק ברגע שהוא, בשנות 43' ידענו ושמענו, התגייס וגייסו אותו ושלחו אותו בתוך איזה חששות לחזית, באותו הרגע נפל גורלנו ואנחנו יצאנו לאושוויץ. הילדים האלו יצאו איתנו, התייעצו עם ההורים, ואנחנו הגענו להחלטה משותפת, אפשר להגיד את זה, עם ההורים, עם הילדים ועם מצפוננו, שהם אמרו להורים, אנחנו מוכנים להישאר בקבוצה. לא כל פעם קיבלו את זה ההורים, היו מקרים שאנחנו ראינו לנכון לתת להורים את העזרה, כן, קחו את הילדים. אבל אלו היו מקרים, רוב ההורים הבינו בסופו של דבר, בלב קשה אני מתאר לי שלא רק קשה, אלא בלב שקשה למצוא ביטוי, שהילדים יישארו. העדות המוחצת, אני יכול למצוא לכם בעדות של החברים שעשו את זה. לפני שנתיים אנחנו התאספנו בקיבוץ נצר סרני, זה הקו הישיר מאז לארץ, אלה המייסדים של קיבוץ נצר, אלה הנצר, וסרני הצטרפו בגבעת ברנר, אלה התאספו בנצר סרני אחרי 40 שנה של הצלה. אנחנו עשינו switch over, אנחנו כל השנים אמרנו מתי נכנסו. ובכל זאת, יום בהיר בא מישהו לראיון, אנחנו חיים, אנחנו דור המשך, יש לנו נכדים כבר, אנחנו חייבים להכניס לילדים שלנו, לנכדים שלנו את היציאה, את החיים המחודשים. ואז אמרו וכתבו והעידו, היום אנחנו נדע, אתם תדעו ואנחנו יודעים, שלו היינו יוצאים עם ההורים לא היה היום זכר מחברינו ומאיתנו עצמנו. זה היה בשבילנו להוריד אבן, בכל זאת, קשה מאוד שכל השנים אנחנו לא ידענו, עשינו טוב, לא עשינו טוב. לא היה שום פטנט, אלא הייתה פשוט העוצמה לקחת החלטה ולהעביר אותה. הדברים בהכשרות התגלגלו בצורה כזו שלאט לאט אנחנו ראינו, מה שאני אמרתי לכם, ב-41' כבר לא הייתה את האפשרות לקרוא את ההכשרות קיבוץ הכשרה, אלא זה היה אז כבר כלפי חוץ מחנה עבודה. שוב אני חייב לחזור ולציין איזה דבר, אולי קשה להבין שנתנו לנו את זה. כלפי פנים ה-S.S., השלטונות, דרשו מאיתנו להיות בעבודה רוחנית, חוץ מהעבודה החקלאית, ודרשו מאיתנו, ואני הצטרכתי כל חודש לארגן דו"ח ולהביא אותו לשלטונות, עד כמה למדנו עברית, עד כמה היסטוריה ציונית, עד כמה מה שקראו פלשתינה קונטה, זאת אומרת, ידיעת הארץ, וכולי וכולי.

השאירו לנו לא רק את האופציה, אלא השאירו לנו את האפשרות להמשיך בחיים פנימיים חופשיים. אפשר להגיד, איך בשנים האלו להחזיק אחרי עבודה עם בית ספר ציוני צדדי בערב? תדעו דבר אחד, הילדים חזרו מהעבודה, עבודה קשה שהיינו כבר מרוכזים, חזרו כבר ורק שאלו דבר ראשון, אני עוד רואה אותם שעברו ליד המזכירות, כל אחד עבד איתנו. אני במקרה, העבודה שאני מחבב עד היום, במשק הייתי טרקטוריסט בגבעת חיים, אבל שם הייתי בבית חממה, והיו לנו בית חממות ענקיות. הייתי כבר בזכות להיות כבר בבית מאחר שהם עוד הצטרפו לחזור מהעיר, שעבדו בעיר. ודבר ראשון, מה אחרי צהריים הקורסים שאנחנו צריכים לשמוע, באיזו שעה? זאת אומרת, עוד לא חזרו, היה להם כבר הצורך לא רק ללמוד, אלא להיפגש. הצורך להיפגש, הם היו בחוץ בתור בודדים.

מראיית: במה הם עבדו, הילדים?

הרברט גרובלד: במה עבדו? הילדים היו, הרי אני בכל פעם מחדש מוכרח לתקן את עצמי, הם היו בגיל 15 או 16, 17 כבר. הם עבדו ברכבת, לשרוף את המסלולים, עבדו אצל חקלאים, עבדו בגנות, ועבדו בעבודה שחורה, ניקוי רחובות.

מראיין: [?]

הרברט גרובלד: עכשיו, הריכוזים היו, אתה נכנסת אולי מתוך ידע לשאלה הזו. ב [?] היה קיבוץ שהוא רק מבוגרים, 25 עד 35 אולי, שרק עבדו בניקיון העיר, וזה נתן אפשרות בכלל להקים שם קיבוץ. הקימו צריפים, היה קיבוץ כלפי חוץ למחנה ורישיון לצאת, הם היו אז בערך 150 איש, ורק עבדו בזה. הבחורות נשארו בבית לעבודות בית, בישול וכולי, והבחורים יצאו לעבודה מפרכת. והמקום שאני הייתי, נוינדורף, על יד ברלין, והמקום השלישי של הדתיים, היו בשטקלסדורף, גם לא רחוק ממני. וכולם עבדו בכל מיני עבודות שאפשר להגיד, אלו שעבדו במשק זה היה עוד ברכה להיות במשק, לעבוד, להוציא תפוחי אדמה, סלק סוכר וללכת, זאת אומרת, הייתה עבודה, גויים כמובן היו, היה הגוי שפיקח על העבודה. כל העבודות של משק חקלאי מפותח וגדול, היה עלינו לעשות. ואני יכול להגיד לכם, עשו את זה יפה. אל תחשבו שהאוכל היה משובח. הלכנו אחרי העבודה לשדות, הייתה לנו מומחיות לזה, לאסוף עשבים. היום כבר מקובל דברים, הזנה טובה, ובישול ועשו, אני חושב שבתוך הלחם שאנחנו עשינו לא היו הרבה גרעינים, היו כל מיני חומרים שרק כך היה ובקושי יכולנו לחתוך את הלחם. אבל הכל עשינו והכל לא היה כל כך חשוב היה בשבילינו, כשיודעים שהצעירים קיבלו משהו מיוחד, טיפ, וקנו בעיר קצת נקניק אדום קראו לזה, זה הדבר האחרון האחרון שבן אדם אכל, וזה היה משהו שעשיתי בלי כרטיסים, זה הגיעו הביתה וחילקו את זה בין החברים. זה תוספת, הסוכריות מאז.

מראיית: הם קיבלו כסף על העבודה שלהם?

הרברט גרובלד: הם קיבלו כסף כיס.

מראיית: ממי?

הרברט גרובלד: מהאיכרים ומהמקומות שעבדו, כסף כיס. הם הצטרפו לנסוע הביתה בתחבורה. וזה היום דבר אחד חשוב, שהייתה להם אפשרות לדרוש מהשלטונות מין רנטות כאלו עבור ההכשרות בגרמניה. אבל זה לא הוסיף לנו הרבה לשפר את מצב המחיה. עכשיו, בתור סיכום אולי של הפרשה הזו, ואני מקווה שתשאלו עוד על הארגון, אולי בכל זאת עוד שני דברים על הארגון. היה לנו קו מנחה בתקופה הזו, ואל תחשבו שזה היה כללהניס את הראש לחול. להתנהג, לחשוב ולהחליט כאילו שאנחנו חופשיים. אני לא אומר מה שאמרו אנשים, כאילו שלא קרה שום דבר. אנחנו ראינו וידענו, אבל אנחנו קיבלנו באחת הישיבות של החברים בחלוץ את המשפט הזה, ואמרנו, זה דבר חשוב לחיינו, להיות חופשיים. ואני אומר לכם, מנגנון הקשר

והמנגנון ההגנתי שדיברתי בהתחלה, המנגנון קיבל עוצמה מתוך זה שאנחנו הצלחנו להתנהג, ולעשות ולהחליט בתור אנשים חופשיים. וזה היה לאורך כל הדרך.

מראיינת: איזה סוג של החלטות?

הרברט גרובלד: אני אגיע עכשיו להחלטה פשוטה, קשה, החלטה. היו מועמדים שאנחנו הצטרכנו לקבל להכשרה. היה אולי מובן לקבל כל אחד שרצה, ובאו מעטים מתוך חלום, מתוך החלטה ציונית, אבל להגיד היום את האמת? באו כדי להציל את עצמם. זו הייתה פעולת הצלה. ידעו שהכשרה, בכל זאת הם חברים, בכל זאת זאת האפשרות עוד לצאת ולהגיע. והיה עלינו, על המדריכים להחליט, כל אחד מתאים? כל אחד יכול לשאת בעול הזה? כל אחד מסוגל אולי להיות חבר טוב, חבר יעיל, חבר שיכול גם כן לתת בכוח מה שדרוש בעבודה ממשית במקום? והצטרכנו להחליט לפעמים שלא. זאת אומרת, הלא היה בשבילו לחזור הביתה ולהיות מועמד, אם לא בטרנספורט הבא, אולי בטרנספורט השני, השלישי, לצאת למזרח, שבאמת ידענו מראש שהיה פחות טוב מהחיים המשותפים שלנו בהכשרה. אמרתי, היו חיים שאפשר היום עוד, אם אתם תעשו מאמץ קטן לקרוא בספריה את הדו"ח שהביאו שתי ישראליות שהיו בשבי בגרמניה והגיעו ארצה ב-42', חנה וברכה שמסרו דו"ח מפורט לוועד הפועל של הסוכנות על חיינו בהכשרה. הן אז כתבו ואמרו, זה רק עכשיו חודשיים שאנחנו בדרך והגענו הנה ואנחנו חייבים למסור מה שראינו, אבל קשה לנו להאמין שיש עוד בגרמניה גופה צעירים חלוצים שיודעים לשיר, לרקוד הורה ולחיות כאילו בחוץ אין פעולות. כל אלה, הדברים היו רק על, אפשר להגיד על נקודה פה ושם, לרמז באיזו רוח, באיזו גישה אנחנו היינו חיים. והגיע המועד שלא ידענו עליו, להיפרד. התקופה הזו, ושוב פעם אני מוכרח להגיד לכם, זה נראה ונשמע יבש מאוד, היינו מוכנים. אנחנו הכנו את הרגע שידענו שהוא יבוא בטח, אבל עד כדי כך לא יכולנו נאיביים להיות שאף פעם לא יהיה. רצינו כל כך לחשוב, רצינו כל כך להאמין, אבל באיזה מקום שמענו את הפעמון יגיע גם אלינו, והיינו מוכנים. אנחנו היינו בוויכוח ער, מה לעשות? לברוח, לקחת נשק, לרדת למרד ואז יש גם קשר? מה עלינו לעשות כדי להבטיח את חיינו ואת אלו שמופקדים בידינו? זאת אומרת, היה ויכוח כללי של כל החברה, והוויכוח גם בצדק. ואני מוכרח פה להגיד, הוויכוח התחיל בשנת 39' באסיפה, במועצה של החלוץ קם חבר ואמר, רבותי, נראה לי, אנחנו לא עוזבים רגע לפני שעה שתיים עשרה, אלא אנחנו כבר אחרי זה. ודעתי, ואני רוצה פה החלטה, בוויכוח במועצה של החלוץ היו מרוכזים כל אנשי הסגל, כל המדריכים של ההכשרות, אז עוד 17 קיבוצי הכשרה, אני מבקש החלטה לחסל, זה נשמע קשה. זאת אומרת, זה מה שאפשר לשלוח בעלייה הבאה, הפאטריה. ומי שלא יכול ללכת שימצא דרכו, ובזה לגמור את פרשת הדרך. או, וה-או אמרו רוב החברים, היו הרבה שתקפו, ואני שומע ואני רואה עוד היום בפני, אנחנו חייבים, מאחר שלו ביכולתנו לכולם להוציא, חייבים גם לאלה שעוד יבואו אלינו, להחזיק בהכשרות ולהמשיך. וזו הייתה לא החלטה, אלא, אני לא רוצה להיות פתטי, אבל לאלו שהצביעו אז מין שבועה. ואני יכול פה להיות עד בהחלטה בשבילי גורלית. אני הייתי הרבה שנים בחלוץ, בשנת 34'. ובחלוץ היה דבר אחד שאתם מכירים בארץ, זה רק העברות מושגים, ותק. ותק זה חשוב. אני נכנסתי למשל לאחד המייסדים של כפר גלים ואמרו לי, תדע דבר אחד, אתה באת שנה אחרי זה. בשנת 54', אחרי שבאתי לגבעת חיים, ייסדו את הקבוצה הזו, שכן שלנו. אבל אתה שנה אחרי זה, אתה לא ותיק. וכך אמרו לי גם בקיבוץ גבעת חיים. עבדתי כמו ותיקים. אז אני חשבתי בליבי, ותיק שהרבה שנים כבר בתנועה, מגיע יום בהיר ליום שהוא שחור כבר, לצאת לסכם את פעולתו ולעלות ארצה. ואז זה היה ימים ספורים, שבוע או שבועיים, אני כבר לא זוכר בדיוק, לפני יציאת הפאטריה. הכל היה במהלך גבוה, מי יוצא, ואילו, ואיך לארגן, ובאיזה מקום, הכל ידענו כבר, רק חיכינו לאות של אייכמן מתי לצאת, באיזה רגע לצאת. הוא דווקא היה חכם, בשבת הוא בחר את הרגע הנכון להוציא אותנו. גם אצלם היה מין חוכמה כזו עוד נוסף לתת את הכל. וישבנו בלילה, אני לא זוכר אם אנחנו עד הבוקר, אבל אני חושב שזה היה עד הבוקר, להחליט מששת החברים במרכז מי יוצא, וידענו שלא כולם אפשר להוציא, מאחר שהחלטנו שנה לפני זה להמשיך בעבודה, להמשיך להחזיק את הקיבוצים. אבל חשבנו בליבנו, אולי בכל זאת החלפת משמרת, יש צעירים, יש כאלה

שהם מסוגלים בהכשרות, יש מדריכים, לתת לאלה שהיו כל כך הרבה שנים לעלות בפאטריה. שידענו מראש, זו דרך קשה, היו 1,000 איש באניה, 500 ציונים כלליים מברלין ועוד 350 מהכשרות, מספר מכובד. ואז החליטו, מי רוצה להישאר? דממה. מי מוכן להישאר? דממה. מי רוצה לצאת? כמובן כולם אמרו, אנחנו, הדבר הטבעי. ואז המרכז, קראנו לזה מזכיר התנועה, אני חייב להזכיר אותו, הוא היה איש דגול. אלפרד זלביגר קם ואמר, אני אשאר פה. אז ידענו, נפל הגורל שלא כולם נצא, ואז התחיל הוויכוח מי חייב לצאת, איש שארגן את הקבוצה, ראש התנועה צריך, ואיש ראש התנועה השנייה. ואז ידענו, ראינו כבר בלי להצביע ואני הייתי בין אלו שהיה חייב להישאר. ואני נשאלתי באיזו שיחה, תגיד את האמת, היום, לא עכשיו, מה שחשבת אז, אלא היום, אתה באיזה פינת בליבך כועס או מוצא איזה דבר שעשו לך עוול? ואני חשבתי, אני לא הייתי מוכן לשאלה הזו באותו הרגע. ואני יכול גם היום, אחרי שעברו שנים, להגיד שזה היה בשבילי רגע קשה מאוד, אבל אני קיבלתי את זה, אולי זה היום כבר לא קיים, בתור צו, אל תקבלו את זה בתור משפט מופרז, בתור צו של התנועה. נכנסת, התחייבת, אתה חייב להמשיך, והמשכתי. וזה מה שאנחנו, מתוך זה אנחנו היה לנו כוח. למה אני הערתי גם כן על הדבר האישי? לכולם היה כוח להעביר לילדים, לצעירים, את זה מה שהיה בליבנו, והם קלטו את זה, והם שמעו את זה.

מראיית: בן כמה היית אז? 15?

הרברט גרובלד: אני? פחות. לא לקלקל לכם בטח,

מראיית: פה אנחנו רגילים.

הרברט גרובלד: ואני מוכרח להגיד. אני דיברתי כרגע על זה מה שהיה את הסוד על הצעירים. גם אנחנו, כל אחד בפני עצמו היה חייב באיזה מקום לא להישבר ולצאת מזה שלם. זכור לי ראש השנה 1939, 49 שנה מאז שם. הייתי בהכשרה בארנסדורף עם הקבוצה שלי, צעיר עוד בהכשרה בתור מדריך, מוכרח להגיד ספוג ציונות, אבל ללא ניסיון לעבודה בהכשרה.

מראיית: מהבית הציונות?

הרברט גרובלד: לא, אני פה קיבלתי הערה ואני מגיב. אני מבית לגמרי לא חלוצי, אלא אני יכול, לא ציוני. אני יכול להגיד במשפט אחד, כשנכנסתי בתור צעיר מתוך החברים בבית הספר, משכו אותי לתנועת תכלת לבן, בלאו וייס, הייתי מאוד מבסוט יותר ממה שעשו, אז המכרים של ההורים סיפרו יום בהיר, אתם יודעים בכלל איפה הוא? הם אמרו, הוא משחק עם ילדים פה במגרש משחקים. הם אמרו לא, הוא הולך לתנועה הציונית.

מראיית: הם היו מתבוללים?

הרברט גרובלד: יהודים טובים, גרמנים.

מראיית: תשכחו את המילה מתבוללים. היו יהודים גרמנים.

מראיית: התכוונתי לא אורתודוקסים.

הרברט גרובלד: היו יהודים טובים, הומניסטים בגישתם, ולא אנטי אלא כמו ששמענו כרגע בתור הסבר. והם אמרו לי ושמעתי, שמענו עוד לפני זה הרצאה של שליח. באותה תקופה שמענו הרצאה של שליח על העבודה בהחולה לקרן הקיימת, הייתה תרומה לקרן הקיימת, ואז הם שמעו כמובן מה עושים החלוצים. הם דיווחו על העבודה החשובה כל כך, אבל כמו שאמרנו, היהודים בגרמניה רצו את הילדים, לא דווקא שהילד שלהם חייב כבר להיות שם, אלא כמה הוא

איתנו עוד בבית. ואמרו לי, והייתי ילד טוב, מוכרח להגיד, אצל הורים, ואמרתי, אם זה כל כך מפריע לכם, מה אני יכול לעשות? אז עזבתי והלכתי לתנועה של צופים לא ציונים, ורק אחרי עלייתו של היטלר, ב-33', אני מסרתי, מסודר כמו שצריך להיות, את הקבוצה שאני ניהלתי אז לחבר, ידיד שלי, ועברתי למכבי הצעיר, ומאז התגלגלתי והלכתי בדרך הזו. לחזור עוד רגע אחד למבחן אישי, אז בראש השנה של 39' הייתי כמובן עם החברים שלי, וברגע מסוים חשבתי, מה הולך פה? אמא שלי, אבא נפטר לפני זה כבר, אימא שלי בברלין, אני במרחק של 30 או 40 קילומטר נסיעה מברלין, מה הטבעי ביותר? להגיד לחברים לבדוק עם המדריכים שהכל יהיה בסדר, שהצוות יצא, בין כה לא עבדו, ואני אחזור אחרי שעתיים, שלוש שעות. להגיד לאמא, טלפון זה לא לעניין, להגיד לה משהו, להיות על ידה קצת וזהו. אני דיברתי, חברים הסכימו, המדריכים הסכימו, לא ראיתי חיצוני, נו, ילדים טובים לא יגידו למדריך, תעשה אם הוא מבקש. נסעתי, ועוד לא הגעתי הביתה, אמרה לי אמא, אתה יודע, קיבלת שיחה טלפונית מברלין, מהארגון, לזה קראו Reichsvertretung, ביקשו אותך.

מראיין: הנציגות הארצית.

הרברט גרובלד: הנציגות הארצית של היהודים. היה צלצול שני כמובן, והלכתי לטלפון. העובדת הסוציאלית אמרה לי, הרברט, שמי הקודם היה הרברט, אמא בבית? אמרתי, כן. שתיקה. אני הבנתי כבר, היא לא הצטרפה להמשיך. היא אומרת, נראה לי שהמקום שלך אצל הצעירים. כל טוב לך וחג שמח. טלפון סגור ואני עמדתי, הצטרכתי להגיד לאמא, ואני יכול להגיד לכם, זה לא היה switch over שאמרתי טוב ניסע, אלא אני הצטרכתי באותו הרגע להתמודד עם רגשות, עם פגישה, עם קשר שחשבתי, בכל זאת זה הקשר, ואני מודיע לכם, הקשר באותו הרגע לא נשבר, אני תכף אוכיח את זה. אלא אני ידעתי, מעכשיו אני רק חייב להוביל וללכת עם הקבוצה, עם הצעירים. אמרתי, אמא, לא טעיתי, חשבתי, אני מוכרח לחזור, את תקבלי את זה ותביני את זה. והיו לי הורים, אני מוכרח להגיד, הם היו במשפט חינוכי אחד מחנכים אותי, מצפונך חייב להגיד לך מה נכון לעשות, זה החינוך שקיבלתי.

מראינת: מההורים?

הרברט גרובלד: מההורים. אני נסעתי בחזרה, ואני יכול להגיד שלא הצטערתי, אלא אמא ברגע מסוים שהיינו כבר בנוינדורף, בריכוז של מחנה עבודה בתנאים לא הטובים ביותר, החליטה לבוא אליי, הצטרפה, והקבוצה קיבלה את זה בשמחה. והיא התחילה בגיל מעל 60, אז 60 היה מאוד מבוגר, הדברים השתנו. והיא הלכה וירדה ככה למכבסה ועבדה יום שלם כמו כל החברים. ואני עוד זוכר, תיאבון לא היה כל כך, היא קיבלה את המנה של כולם, והבחורות עד היום מספרות כמה שהיא חילקה את האוכל לכולם ביחד והייתה חברה שלהם, ויצאה איתי לאושוויץ. ושוב, וזה הזכרתי ברגע שבאתי הנה, ושוב היה קשר, אבל קשר שלא נתן לי להיות על יד אמא. באותו הרגע שהוציא אותנו מהקרונוט ואמר שמאל ימין, חשבתי שפה אפשר עוד לעשות משהו. לפני שיצאנו, הודיעו לנו מהשלטונות, אתם תהיו יחד. אולי לנוער מרד או איזה דבר, אבל הם ידעו שיחד הייתה הסיסמה שלנו, לא חשוב לאן, יחד זה תמיד, אבל יחד, לא להיפרד. הבחורות עם הבחורים, הבחורים יחד עם הבחורות. לא בטוח שהיו רומנים גדולים, אלא החיים בתור חברה. ואני ראיתי רק באותו רגע דבר אחד, לצאת מהשורה שראיתי כבר, להתייצב לפני האיש שהתגלה לי שנים אחר כך שזה היה מנגלה. קשה לתאר, איש יפה, מצוחצח, חיוך שלא יכולת לעלות לעצמי, על דעתי שהוא עשה ככה למוות וככה אולי לחיים. התייצבתי אליו, וידעתי אז שעם קצין גרמני מדברים רק לפי דרגה. ויכולתי להבדיל לפי שזה מה שהיה לו ככה למעלה, לא ידעתי בדיוק היום את הדרגה שלו, ואמרתי, אני מוכרח למסור לך בתור פקודה שקיבלתי מהשלטונות שהוציאו אותנו, שהחברה הזו תישאר יחד, עם כוח עבודה וכולם יחד. אז הוא חיך. ימין ואלה שמאלה, היו אלה שהלכו באותו יום למוות, ואני כבר לא הספקתי להיפרד מאמא. עד היום זה דוקר בי. אבל זה היה רגע של מבחן נוסף. אמרתי לכם את זה רק כדי למסור לכם את המסר

האנושי, מותר לפעמים לוותר כדי להגיע לדבר, לא חשוב יותר, אבל גם חשוב. תנו לי לחזור לרגע שיצאנו. היינו מוכנים בכל המובנים לזה, משהו חיכה לנו באפלה, לא ידענו, ועד היום אנחנו חוזרים על זה.